

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://arieja.ieu-opm.com/>

LO MOT DE LA PRESIDENTA

Bonjorn a totes, cars amics de l'IEO d'Ariège

Fin finala, tot s'acaba, emai las vacances. Per d'unes aquel estiu foguèt catastrofic, entre secada e incendis, auratges e aigats. Dins Ariège avèm d'astre, se patissèm coma les autres de la calorassa, al mens avèm un pauc d'aiga per asagar. Ça que la, la situacion es pas somiada. Semblariá que les cambiaments climatics foguèsson pas sonque farfantèlas e çò qu'avèm viscut aqueste estiu anóncia pas un futur risent. Cal esperar que les òmes dins son baujum, capitaràn amassa, de trapar solucions per la subrevida de totes, planeta e umanitat.

Per ara, nosautres occitanistas, nos cal tornar al trabalh per aparar totjorn mai nòstra lenga e nòstra cultura dels que la vòlon ocultar.

Balharai pas que dos exemples : al castèl de Foish, ont demòra le musèu departamental, que s'i organizan reconstitucions istoricas dels sègles passats, jamai s'i parla pas la lenga de Fèbus! Les escolans o les toristas que venon visitar se'n tornan sens saber qu'abans dins aquel país, i senhorejava una altra lenga que le francés ; e del meteis biais, dins l'espectacle « *Foix, Terre d'Histoire* » i a pas mai d'occitan. Ja l'an passat, les catars pujavan al lenhièr sus l'aire d'una cançon en anglés. Pareis qu'es aquò que cal per far venir les toristas. Aquò's una forma de mesprètz, d'en primièr per son país e l'Istòria mas tanben per aqueles toristas tant esperats, que totes son pas incultes e sovent en cerca d'autenticitat.

Le musèu coma l'espectacle de teatre de Foish son causas estimablas; es de plànher que ducas dins aquelas doas estructuras s'i retròbe la vergonha de sa lenga que mena a amagar una part bèla del nòstre passat.

E se passa atal per un molon d'autres animacions « istoricas » dins Ariège ! Es pr'aquò que tre la dintrada vos convidi a tornar nombroses als corses d'occitan de l'IEO d'Ariège coma a totes las manifestacions, animacions e autres espectacles en lenga nòstra, organizats dins le departament.

AGENDA

Emissions de ràdio

Cada jorn a 12h32 e 18h52 - *De còr e d'òc* sus *Radio Transparence* 93.7 FM

Cada dimars, de 19h00 a 20h00 - *Era votz dera montanha*, sus *Radio Couserans* 94.7 FM

Corses d'occitan

19/09/2022 de 20h30 a 22h00 – Talhièr d'occitan totes nivèls a Sent Joan del Falgar (sala de las associacions).

20/09/2022 de 14h00 a 15h30 – Cors d'occitan confirmats a Pàmias (Espaci occitan).

20/09/2022 de 17h30 a 19h00 – Cors d'occitan totes nivèls a Foish (Le Leò).

21/09/2022 de 16h00 a 18h00 – Talhièr d'occitan totes nivèls al Fossat (Teatre de Verdura).

21/09/2022 de 17h00 a 18h30 – Cors d'occitan debutants a Sent Guironç (Castèl dels vescomtes).

21/09/2022 de 18h30 a 20h00 – Cors d'occitan confirmats a Sent Guironç (Castèl dels vescomtes).

22/09/2022 de 18h30 a 20h00 – Cors d'occitan totes nivèls a L'Avelhanet (Sala multiespòrts).

La data dels corses d'occitan debutants de Pàmias es pas encara confirmada.

Contacte : 05.81.06.03.88 o ieo09@orange.fr

Cant

20/09/2022 a 18h00 a Pàmias (Espaci occitan) – Represa del talhièr de cants amb Pascal Respaud.

Contacte : 06.83.55.61.55 o lauseta@gmail.com

Animacions

09/09/2022 a 18h00 a Foish (Le Leò) – Presentacion del novèl CD de *Fontanet* seguit d'un bal. A gratis. Contacte : 06.34.98.91.13

09/09/2022 a 18h30 a Pàmias (Espaci occitan) – Rescontre literari : presentacion del libre *La vida - 50 ans de tèxtes de cançons* per Eric Fraj. Entrada liura.

Manja-dreit après la presentacion.

Contacte : 05.81.06.03.88 o ieo09@orange.fr

17 e 18/09/2022 a Aurevila (31) - Fèsta occitana *Campestral* : Messa en occitan, Mercat artesanal, musica, teatre...

Informacions : www.campestral.fr

23/09/2022 a 18h30 a Belestar (Bibliotèca) – Presentacion del Diccionari dels noms d'ostals d'Andrieu Lagarda per Joan Eygun. Entrada liura.

Contacte : 05.81.06.03.88 o ieo09@orange.fr

Teatre en occitan amb Les Galejaires :

16/09 a 20h30 a Nebiàs (sala de las fèstas)

17/09 a 17h30 a Puègdaniel (sala de las fèstas)

18/09 a 15h00 a Aurevila (sala de las fèstas)

24/09 a 20h30 a Montesquiu de Volvèstre (sala de las fèstas)

Contacte : 05.81.06.03.88 o ieo09@orange.fr

24/09/2022 a 10h00 a Foish (Centre Cultural) – Salon del libre (exposicions, talhièrs, estand de libres de l'IEO d'Arièja, dinnar-espectacle...). Contacte : 06.77.48.32.02 o acalaeditions@gmail.com

Podètz tanben retrobar l'agenda mes a jorn sus <https://arieja.ieo-opm.com/agenda/>

Tanben nos cal cercar ajudas e collaboracions prèp d'autres associacions e multiplicar las intervencions cap a un public novèl mas tanben prèp dels elegits d'Arièja, ja que la Region ensaja de nos balhar d'aisinas per far conèisser mai las lengas occitana e catalana amb son plan : « Lenga viva ». Segur qu'amb una politica lingüistica vertadièra de la Region e del departament tant coma le sosten actiu dels elegits, l'occitan se trobaria melhor. Es cap a aquò que nos cal anar, amassa, caputs, amb arguments, proposicions e determinacion. Coma per la planeta, deman serà benlèu tr òp tard per salvar la lenga mas d'ara endavant, coma pel passat, serem sul front e atal entre totes ac farem tot !

Annia Wolf

~~~~~

~~~~~

Istòria d'Alan Vidal

La plaça dels telhs

Le jorn de la fèsta occitana de Leran, s'estrenèc la placa de la "Plaça dels Telhs". Caldriá pas considerar l'eveniment coma una simpla manifestacion festiva. Es al contrari e sustot, una evocacion de l'istòria locala que rememòria le passat occitan del vilatge. Un tal repè cap a las rasigas pregondas del país es pro rare per èsser notat.

Es vertat que malgrat les mejans modèrnes d'informacion, cap d'institucions, e sustot pas l'educacion obligatòria, se carga de remembrar l'istòria e la cultura de nòstre país. Alavetz e tot en essent en plen còr d'Occitània, se cal pas estonar qu'i seviscan ignorància emai a còps escurantisme.

D'unes saberuts a la punta del progrès l'aurián plan escrita en anglés aquela placa ! De segur que se cal druèber a las autras culturas a condicion de pas pèrdre la seuna. Es çò qu'es a se passar, las gents cercan pas de comprene e subisson passius la pression mediatica que fa temps, nos nèga. Nos arrinca a tot jamès de nòstre passat, coma se d'aujòls n'aviam pas jamès aguts.

Çaquelà pr'aquí pr'enlà, monde ensajan puntualament de portar remèdi. Atal es l'iniciativa de *l'Amicala dels Leranèses* e de la comuna de Leran que devèm grand lausar.

~~~~~

Gasconismes ?

Le parlar de Pàmias es abans tot lengadocian segon la classificacion “canonica” mas s'i barrejan formas que poirián revertar le gascon. Vertat que la Gasconha es pas luènh e qu'a solide dempuèi temps, locutors de las doas contradas se mesclan per las fièiras, las fèstas, les trabalhs e a plan d'autres escasenças. E, atal, avèm l'impression que les parlars se son pilhats tanben! Prengam le vèrbe *faire* qu'es un plan polit exemple de çò que semblariá un barrejadís.

En lengadocian, coma dins la màger part de l'occitan, l'infinitiu es “far” o “faire”, mas en çò nòstre es “fèr”, una forma que fa pensar al gascon oriental “hèr” e tanben al catalan “fer”. Aquò fa qu'avèm le participi passat “fèit -a” allòc de “fait -a” o, quitament, “fach -a”, e, de còps, le gerondui “en fent” (allòc de “en fasant” encara que “en fent” siá plan esplandit en occitan, ducas a Niça).

Totis les autres tempses conjugan “fèr” conformament a çò de mèns corrent dins le demès de l'occitan, es a dire coma “far”! Per exemple, a Pàmias disèm: “le trabalh **fèit** me **fa** pas peur, le qu'es a **fèr** me **fa** tremblar”. I a tanben le testut que ditz : “ac **fau** atal mèns m'ac caldriá **fèr** autrament”. O le desrenga-mestièr totjorn prèst a balhar un conselh: “benlèu qu'en **fent** atal ac **fariás** milhor”.

Aquela varietat fa la riquesa dels parlars mas i auriá de qué destimborlar les que voldrián una lenga plan normalizada, identica d'un cap a l'autre del famós “lengadocian”. Se pòden benlèu rassegar que la disparicion dels locutors naturals risca de sonar lèu la fin dels parlars locals que, en mèns d'èsser una riquesa son l'identitat de la lenga.

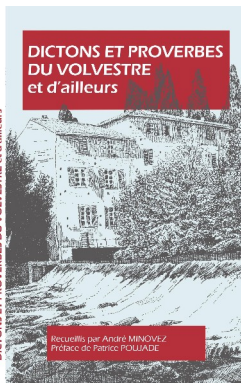
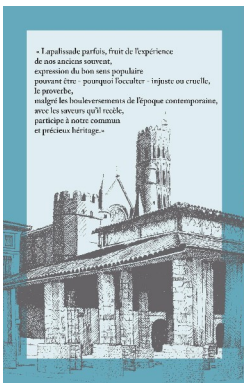
E per clavar amb “fèr”, aquel petit vèrb tan corrent, allòc de nos isolar, coma ac poiriam créser, nos plaça, al contrari, dins un ensemble lingüistic plan vaste que se trufa de las termièras de las mapas lingüisticas ja que, que siá “fèr”, “hèr” o “fer” (çò es çò meteish, finalament), religa Bigòrra al sud del País Valencian en tot passar per Pàmias! Alavetz, perqué deishar “fèr”?

Alan Vidal amb l'ajuda de Patrici Pojada

~~~~~

LIBRE

Dires e provèrbis del Bolvèstre e d'alhors
Acampats per André Minovez
Prefaci de Patrici Pojada

Andrieu Minovez nos òfre una novèla culhida a l'encòp enrasigada dins lo sieu terraire e dubèrta a d'autres orizonts. Filh del Bolbèstre e de la val de l'Arisa, a l'enta de la retirada s'interessèt a la sieu lenga e volguèt far òbra de memòria mas tanben de transmission. Nos prepausa aici lo resultat del sieu trabalh de collècta que classifica tematicament en tres grandas categorias màgers: la familha e las relacions intrafamilialas, la societat, particularament la vida al campèstre, e la meteorologia, tèma, aqueste, qu'ocupa tostemps una plaça importanta dins los provèrbis...

Bilingüe occitan-francés. 144 paginas. Format 12,50 x 19,50 cm. 12€ (pòrt en sus). Sortida prevista mitat setembre.

De reservar a l'Espaci occitan : 05.81.06.03.88 o ieo09@orange.fr

~~~~~

Per passar le temps

De temps en quora nòstre amic cronicair Alan Vidal nos manda enregistraments per nos far ausir nòstra polida lenga... Aquí dos extraits :

Paraulas d'Irénée Lagarda : <https://youtu.be/4VbwNGBAmhg>

Paraulas de Louis Couderc : <https://youtu.be/fAa5bk3Lg5g>

~~~~~

Les ausèls de L'Escala

Que son, coma pertot, un element essencial del paisatge, una permanença pus o mens grana al long de las sasons, ací en zòna miegtterrana.

En prumèr, las tortoras, tostem presentas. Que'm deishedan cadà maitin, a la punta del dia, amb sos « rourourou », plumas gris clar e marron aishuls potèus de la lectrecitat, soenh per duas, o tres se le petit a foranisat. Que mos rassegaran, coma amigas pausadas aquí.

Pueish las sèvas cosinas, las palomas, mès grisas, gròssas, estatjantas dels pins amb a pus près le meme cant. D'ausèl migrant, que son ara devengudas sedentàrias. E le sèu vòl pesant que permet de las reperar ivèrn coma estiu. Aquelas almens que non's faràn cap tuar abans de passar la frontièra francesa.

En seguida, les gabians, grisís e blanquís, encara mès gròssís, amb un fòrt crit que sembla que totis se fotan de tu. Que's vien pausar aishuls tetses e las terrassas de las maisons e immòbles, aont fèn desgases, e ont, quand coan, atacan quàlque còp bèstias e gents. Al moment de l'arribada dels batèus, que fúgen totas devèrs le pòrt, amb uns crits a eishordar-vos, ont apiscaràn benlèu un peish. Mema se fèn partida de l'atmosphèra de las vacanças, que pòden devié una plaga. Una annada, a la piscina, que mos envaïren. Dus cobles que nisèren aishul balet d'una villà, e a còp d'estonas, que s'í recuperava tot le tropèl. Aquí que bevia e que dormian, sustot al moment ont les petitis èran prèstis a envolar's. Non vos disi cap las dejeccions que i agèc pertot, a tal punt que calia netejar la piscina al lava-pont e jetar-i aiua cadà dia ! Enfin aquelis diables de gabianòts (d'una bona talha ja) be se n'anèren. E tot qu'entrèc dins l'òrde.

Ara, las agaças, tostem aquí, mema se non las enteni altant.

Que n'í a almens una dotzena. Que s'ajustan aishús un pin en tot rifanhar, e malgrat le sèu vestit lulent blanc e ner, que mos trinca le cap. N'an cap sas parellas andà senhalar un dangèr, en particular le passatge dels gats.

De còsta elas, quàlque mèrle, encara que semble que's sian demesidís. Que'm fè brempar d'una annada ont venguè a l'apartament al printemps. Quand me metè a cosinar e que branquè l'aspiracion, un tèrretrum dedens aquel tuièu, non vos disi cap. Qu'arrestè e que m'avisè que venguian de deishir d'aquí un coble de mèrles e le petit que non sabia cap encara volar. Que's pausèren aishús le pin d'en faça, e aquí que'm tractèren de totis les noms a fòrça de « piu-piu » encoleridís. Le lendeman, le joés que s'envolèc chiu mès enlà.

Uns gais tabés que passan, mès plan pauc. Que les fèr de bon véser pausadis pr'aquí, amb son cant caracteristic e sas plumas raiadas de blu.

E pueish, que i a quàlque ausèl de passatge. Coma un coble de putput que, cadà printemps, vié sistematicament nisar dedens le trauc d'aeracion de la maison d'en faça. Desempueish le temps, non dèben cap èste le memís. Mes, cadà primavèra (e pas l'estiu) que son aquí, vié-mos agrementar de sas tantas polidas carèstas de plumas.

Que passan tabés unas randolas de mar, mes pauc nombrosas ara, l'estiu. Pr'aquò, que las fè de bon véser. Non vos pòdi cap díser se migran o non. Dins les permanentís tabés, qu'on repèra uns parrats que nisan dins le mendre trauc, e que's pausan soenh aturar's quàlqua vivenda pel sòl.

Dins l'ensemble, pauc d'auselons. Les gròssís que les dèben aver caçadis.

E pueish que i son les de mès enlà, del bòrd de mar, en defòra dels gabians. Que i rèinan les cormorans, granís ausèls nerís tostem crincadis aishús una ròca, a demorar qu'un peish passe a portada de son long bèc. Que pareish que son una veritabla plaga, pusque pescan cadà dia son pròpe pes d'aquela noiridura. A tal punt que semble que les aja calgudís regular.

E encara mès enlà, totis les camalong qu'on pòt véser le long dels flumes, en particular dedens la resèrva d'Aguamòls, ont son protetjadís. E que non les reperam cap facilament, sonque quand s'envòlan, granas flècas grisás o blancas per l'aire.

Que vos n'ètz avisadis, que non son cap una especialista dels ausèls. Doncas que me n'eishoblidí. O que non les sai cap nommar. Tant i a que m'agradan plan dins le paisatge.

Mes, quinas entas son ? Ueit oras dejà ! Que'm va caler dar vòia...